

ROZDZIAŁ 11.

Ewolucja nauk ekonomicznych a organizacja pracy Rady Doskonałości Naukowej

Marian Gorynia

Streszczenie: Przedmiot rozważań w niniejszym tekście stanowi aspekt organizacyjny systemu awansów naukowych w Polsce w świetle działalności Rady Doskonałości Naukowej. Po pierwsze, celem opracowania jest diagnoza wybranych efektów zmian wprowadzonych przez Ustawę 2.0 w 2018 r. Po drugie, celem jest zaproponowanie rozwiązań, które miałyby przeciwdziałać niekorzystnym rezultatom przeprowadzonej reformy. W prowadzonym rozumowaniu zastosowano metodę krytycznej analizy literatury przedmiotu oraz tzw. metodę prognostyczną w odniesieniu do propozycji rozwiązań usprawniających. Struktura opracowania jest konsekwencją obu przyjętych celów. Po wstępie w punkcie drugim syntetycznie zarysowano spotykane w literaturze klasyfikacje nauk ekonomicznych. W punkcie trzecim uwagę skupiono na zaproponowaniu wybranych rozwiązań prospektywnych. W zakończeniu zebrano wnioski wynikające z przeprowadzonych rozważań.

Wprowadzenie

Rozwój działalności naukowej prowadzonej przez człowieka przyczyniał się do wyłaniania się nowych obszarów, dziedzin, dyscyplin, subdyscyplin i specjalności naukowych. Ta obserwacja odnosi się do całości badań naukowych w ogólności, ale dotyczy także w szczególności szeroko rozumianych nauk ekonomicznych. Ze społecznego punktu widzenia, czyli z perspektywy społecznej funkcjonalności nauki, ważnym

zagadnieniem jest sposób jej organizacji – chodzi o to, by organizacja działalności naukowej umożliwiała generowanie w jak największej skali korzyści dla społeczeństwa.

Przedmiot rozważań w tym opracowaniu jest dość specyficzny. Jest on zawężony do zakresu szeroko rozumianych nauk ekonomicznych i skupia uwagę na dyscyplinach i specjalnościach, które zostały wyróżnione w ramach tych nauk. Prowadzone rozumowanie ma charakter dynamiczny i uwzględnia zmiany występujące w Polsce będące skutkiem Ustawy 2.0²⁸ z 2018 r. Uwaga w tym tekście będzie skupiona na aspekcie organizacyjnym prowadzenia działalności naukowej i awansów naukowych przez pryzmat funkcjonowania Rady Doskonałości Naukowej (RDN). Pierwszym celem opracowania jest identyfikacja, syntetyczna prezentacja istoty oraz ocena wybranych efektów zmian wprowadzanych przez Ustawę 2.0. Drugi cel to zarysowanie środków zaradczych, które miałyby przeciwdziałać niekorzystnym konsekwencjom przeprowadzonych reform. Od strony metodycznej prowadzone rozważania bazują na wykorzystaniu metody krytycznej analizy literatury przedmiotu (analiza diagnostyczna) oraz na zastosowaniu tzw. metody prognostycznej do budowania propozycji rozwiązań usprawniających funkcjonowanie nauki.

Struktura opracowania jest podporządkowana realizacji obu wyróżnionych celów. W punkcie 1 w skrócie zarysowano najważniejsze klasyfikacje nauk ekonomicznych. W punkcie 2 natomiast prezentowane rozważania koncentrują uwagę na przyszłości, a więc na usprawnieniach zorientowanych na sanację sytuacji w ujęciu perspektywnym. Przedstawione propozycje nawiązują do diagnozy przeprowadzonej na podstawie danych charakteryzujących funkcjonowanie RDN w pierwszej kadencji jej funkcjonowania, czyli w latach 2019–2023.

Synteza diagnozy sytuacji w zakresie definiowania i klasyfikacji współczesnych nauk ekonomicznych²⁹

Współczesne nauki ekonomiczne³⁰ są ujmowane w różny sposób w rozmaitych klasyfikacjach wiedzy naukowej. Wskazane jest zacząć od spostrzeżenia, że nauki ekonomiczne w niektórych klasyfikacjach w sensie dosłownym występują, ale są też takie klasyfikacje, w których są one nieobecne. Warto zwłaszcza wyróżnić najważniejsze klasyfikacje międzynarodowe oraz jednocześnie zauważyć cechujące się znaczną specyfiką klasyfikacje polskie.

²⁸ Ustawa 2.0 – *Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*.

²⁹ W niniejszej publikacji nawiązano do i wykorzystano części opracowań Gorynia [2018, 2019, 2021 i 2022] oraz Fiedor, Gorynia [2020a, 2020b, 2020c, 2023].

³⁰ O przyjmowanym tutaj znaczeniu tego pojęcia będzie mowa w dalszej części opracowania.

Rozważając zagadnienie ogólnej klasyfikacji dyscyplin nauki w ujęciu międzynarodowym należy zauważyć mnogość celów, jakie mogą przyświecać stosowanym klasyfikacjom oraz związaną z tym różnorodność uporządkowania części składowych nauki. Klasyfikacja OECD dzieli naukę na sześć dziedzin: nauki przyrodnicze, nauki inżynieryjne i techniczne, nauki medyczne i nauki o zdrowiu, nauki rolnicze, nauki społeczne oraz nauki humanistyczne. Klasyfikacja OECD nie uwzględnia sztuki. Nauki ekonomiczne występują w ramach nauk społecznych, wśród których wyróżniono dwie dyscypliny im poświęcone. Pierwsza to ekonomia i biznes, na którą składają się subdyscypliny: ekonomia, ekonometria; stosunki przemysłowe oraz biznes i zarządzanie. Druga dyscyplina związana z naukami ekonomicznymi to geografia społeczna i gospodarcza, obejmująca następujące składowe: nauka o środowisku (aspekty społeczne); geografia kulturowa i gospodarcza; urbanistyka (planowanie i rozwój przestrzenny) oraz planowanie transportu i społeczne aspekty transportu.

Należy podkreślić, że powszechnie znanym i stosowanym przykładem podziału dyscypliny ekonomia (*economics*) na części składowe jest klasyfikacja wypracowana w ramach Journal of Economic Literature (JEL) (<https://www.aeaweb.org/econlit/jelCodes.php?view=jel>). Służy ona do uporządkowania literatury naukowej w ramach tejże dyscypliny. Wyróżniono w niej 20 kategorii ogólnych, które dzielą się następnie na kategorie szczegółowe. Do kategorii ogólnych (general categories) zaliczono przykładowo: General Economics and Teaching; History of Economic Thought, Methodology, and Heterodox Approaches; Mathematical and Quantitative Methods; Microeconomics; Macroeconomics and Monetary Economics; International Economics, itd. Warto także zaznaczyć, że przywołana klasyfikacja nie jest czymś stałym, a kilkukrotne jej zmiany w XX w. są uważane za adekwatne odzwierciedlenie ewolucji i transformacji ekonomii w tym okresie [Cherrier, 2017].

Zasygnalizowane wyżej klasyfikacje oddają zarówno różnorodność zainteresowań w ramach różnych części składowych nauk ekonomicznych, jak i w przybliżeniu pozwalają na zarysowanie granic ich pól badawczych. Wspomniane klasyfikacje mogą jednak służyć zaledwie jako punkt wyjścia do określenia, czym są współczesne nauki ekonomiczne. Kolejnym krokiem jest zdefiniowanie tożsamości nauk ekonomicznych przez pryzmat przedmiotu, metody i języka. Próbę taką podjęto m. in. w opracowaniach Gorynia [2018 i 2019]. Jednocześnie należy zwrócić uwagę na fakt, że pojmowanie nauk ekonomicznych w Polsce cechuje się pewną specyfiką w stosunku do rozwiązań przyjętych w innych krajach. Do 30 września 2018 r. w polskiej klasyfikacji nauki występowała dziedzina nauk ekonomicznych. Jednym z ośmiu obszarów nauki był obszar nauk społecznych, w którym występowały trzy dziedziny, w tym dziedzina nauk ekonomicznych. W skład dziedziny nauk ekonomicznych wchodziły cztery dyscypliny, których przedmioty zainteresowań można scharakteryzować następująco [Gorynia, 2018]:

- ekonomia – ludzkie zachowanie jako związek między danymi celami a ograniczonymi środkami o alternatywnych zastosowaniach,

- nauki o zarządzaniu – zarządzanie można zdefiniować z punktu widzenia tzw. perspektywy zasobowej; zarządzanie polega na takim dobieraniu i koordynowaniu wykorzystania rzadkich zasobów, aby możliwe było osiągnięcie celów organizacji, do których należy m. in. efektywność,
- finanse – będące dobrem rzadkim (ograniczonym) zasoby finansowe alokowane są pomiędzy różne możliwości inwestowania, które mają przynosić właścicielowi środków pożytki; liczy się efektywność inwestowania,
- towaroznawstwo – przyrodniczo-techniczne podstawy efektywności; jak efektywność uwarunkowana jest czynnikami fizycznymi, chemicznymi, biologicznymi itp.

Z powyższego wynika, że wspólnym wątkiem, wyróżnikiem łączącym wymienione dyscypliny było szeroko, wieloaspektowo ujmowane rozumienie pojęcia efektywności. Można więc w uproszczeniu przyjąć, że nauki ekonomiczne są naukami ogniskującymi uwagę na efektywności, czyli na relacji nakładów i wyników we wszelkich odmianach aktywności człowieka.

Od 1 października 2018 r. dziedzina nauk społecznych, będąca zgodnie z Ustawą 2.0 jedną z ośmiu dziedzin nauki, zawiera w sobie dwie dyscypliny „ekonomiczne” w ramach jedenastu (obecnie od 2023 – dwunastu) dyscyplin w dziedzinie nauk społecznych. Są to dyscypliny ekonomia i finanse oraz nauki o zarządzaniu i jakości. Z pewnym uproszczeniem można przyjąć, że dyscyplina ekonomia i finanse powstała ze scalenia dyscyplin ekonomia oraz finanse, a dyscyplina nauki o zarządzaniu i jakości jest efektem połączenia dyscypliny nauki o zarządzaniu i części dyscypliny towaroznawstwo. Dodatkowo w ramach dziedziny nauk społecznych występuje także dyscyplina o nazwie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna. W literaturze przedmiotu czasami przyjmuje się określenie, że trzy wymienione dyscypliny tworzą quasi-subdziedzinę nauki ekonomiczne, która jest częścią dziedziny nauk społecznych [Gorynia, 2021, s. 50; Fiedor, Gorynia, 2023].

Innym przejawem specyfiki polskiej są klasyfikacje nauki według Polskiej Akademii Nauk (PAN) oraz Narodowego Centrum Nauki (NCN) [Gorynia, 2018, 2019]. Ponadto należy zaznaczyć, że często podejmowane są nieformalne próby dalszego, bardziej szczegółowego opisu wykazu zainteresowań badawczych i przedmiotu badań w postaci subdyscyplin wyróżnianych w ramach poszczególnych dyscyplin nauk ekonomicznych [Fiedor, 2014, s. 2].

W dalszej części opracowania przyjęto szerokie, kompromisowe rozumienie nauk ekonomicznych pojmowanych jako wypadkowa omówionych podejść klasyfikacyjnych.

Spojrzenie prospektywne na podstawie diagnozy dotychczasowej sytuacji

Organizacja pracy Rady Doskonałości Naukowej – diagnoza

Poniżej dokonane zostanie ustosunkowanie się do niżej przedstawionej dość rozbudowanej hipotezy.

Hipoteza – obecna klasyfikacja dziedzin i dyscyplin oraz towarzyszący jej mechanizm wyłaniania przedstawicieli dyscyplin do zespołów RDN są dysfunkcjonalne. Efektem obowiązującego systemu są rażące dysproporcje w obciążeniu pracą „Trójek”³¹ z poszczególnych dyscyplin. Jedne „Trójki” są przeciążone, inne nie mają zbyt wiele pracy. Należy rozważyć inne niż obecnie obowiązujące możliwe reguły „delegowania” przedstawicieli dyscyplin do zespołów RDN. Reguła, że każda dyscyplina jest reprezentowana przez 3 przedstawicieli zdaje się zawodzić przynajmniej pod niektórymi względami.

W tab. 5 przedstawiono liczby osób uprawnionych do głosowania w wyborach do RDN w 2019 i 2023 r. Widoczne są znaczne rozpiętości w liczebności populacji naukowców uprawnionych do głosowania w poszczególnych dyscyplinach. Najbardziej rażąca dysproporcja występuje w naukach medycznych, gdzie w przybliżeniu ponad 3700–4100 samodzielnych pracowników nauki było uprawnionych do wybrania 3 przedstawicieli do RDN. Należy też zauważyć, że ekonomia i finanse (ponad 1400 uprawnionych) oraz nauki o zarządzaniu i jakości (ponad 1300) należą do czołówki dyscyplin dysproporcjonalnie reprezentowanych w RDN. W wypadku trzeciej dyscypliny „ekonomicznej”, czyli geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej, liczba uprawnionych do głosowania wynosiła ponad 300 osób. Łącznie więc liczba przedstawicieli tych dyscyplin uprawnionych do głosowania w wyborach do RDN wynosi ponad 3000 osób.

Liczby zawarte w tab. 5 pokazują, jak zróżnicowany jest rozkład liczebności samodzielnych pracowników nauki w poszczególnych dyscyplinach każdorazowo reprezentowanych w RDN przez 3 (5) przedstawicieli. W tym kontekście uzasadniona wydaje się obawa, że taka sytuacja może implikować określone trudności w procedowaniu spraw awansowych w ramach poszczególnych dyscyplin.

W tab. 6 w zaprezentowano stosowne liczby odnoszące się do postępowań w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego. Z kolei w tab. 7 przedstawiono liczby wniosków w sprawie nadania tytułu profesora (podane liczby dotyczą wszczętych postępowań) w okresie od 1 października 2019 r. do 31 grudnia 2023 r. w podziale na

³¹ „Trójka” oznacza 3 reprezentantów danej dyscypliny. W zdecydowanej większości dyscyplin każda z nich jest reprezentowana przez 3 przedstawicieli. Od tej zasady jest wyjątek – w przypadku dyscyplin będących jedynymi składnikami danej dziedziny wiedzy każda z nich jest reprezentowana przez 5 przedstawicieli.

wszystkie dziedziny nauki oraz na wszystkie dyscypliny w ramach dziedziny nauk społecznych. Z danych zawartych w przywołanych tabelach jasno wynikają istotne dysproporcje w liczbie wniosków zarówno habilitacyjnych, jak i profesorskich, rozpatrywanych przez „Trójki” reprezentantów poszczególnych dyscyplin.

Tabela 5. Liczby wyborców w wyborach do RDN w latach 2019 i 2023 w podziale na dyscypliny

DYSCYPLINA	liczba osób uprawnio- nych do głosowania w 2019	liczba osób uprawnio- nych do głosowania w 2023	Liczba wyborców zweryfi- kowanych w 2019	Liczba wyborców zweryfi- kowanych w 2023	Liczba wyborców głosu- jących w 2019	Liczba wyborców głosu- jących w 2023
Dziedzina nauk humanistycznych						
archeologia	188	194	185	109	99	82
etnologia i antropologia kulturowa		48		30		25
filozofia	572	557	522	292	277	205
historia	1033	966	960	562	514	400
językoznawstwo	923	951	868	580	515	427
literaturoznawstwo	1258	1201	1192	742	653	553
nauki o kulturze i religii	536	515	502	238	281	168
nauki o sztuce	314	298	294	193	168	149
polonistyka	—	103	—	79	—	66
Dziedzina nauk inżynieryjno-technicznych						
architektura i urbani- styka	280	315	257	232	132	184
automatyka, elektro- nika, elektrotechnika i technologie kosmiczne	919	904	891	727	657	549
informatyka techniczna i telekomunikacja	804	956	767	687	509	528
inżynieria bezpieczeń- stwa		36		32		29
inżynieria biomedyczna	222	251	218	214	162	158
inżynieria chemiczna	338	362	334	295	248	246
inżynieria lądowa, geodezja i transport	889	877	843	685	608	531
inżynieria materiałowa	774	807	758	587	544	472
inżynieria mechaniczna	1379	1412	1331	1118	945	891
inżynieria środowiska, górnictwo i energetyka	1088	1166	1064	979	783	815
Dziedzina nauk medycznych i nauk o zdrowiu						
biologia medyczna		38		37		28
nauki farmaceutyczne	540	655	518	496	378	416
nauki medyczne	3730	4127	3282	2920	1720	2023

DYSCYPLINA	liczba osób uprawnio- nych do głosowania w 2019	liczba osób uprawnio- nych do głosowania w 2023	Liczba wyborców zweryfi- kowanych w 2019	Liczba wyborców zweryfi- kowanych w 2023	Liczba wyborców głosu- jących w 2019	Liczba wyborców głosu- jących w 2023
nauki o kulturze fizycznej	402	410	380	339	244	301
nauki o zdrowiu	982	1189	891	838	492	662
Dziedzina nauk o rodzinie						
nauki o rodzinie	–	63	–	55	–	43
Dziedzina nauk rolniczych						
nauki leśne	231	275	222	197	159	152
rolnictwo i ogrodnictwo	831	823	805	562	519	457
technologia żywności i żywienia	503	525	490	357	341	281
zootechnika i rybactwo	–	482	450	388	311	320
Dziedzina nauk społecznych						
ekonomia i finanse	1418	1493	1332	965	871	776
geografia społeczno- -ekonomiczna i gospo- -darka przestrzenna	303	330	290	194	194	159
nauki o bezpieczeństwie	430	414	386	300	241	250
nauki o komunikacji społecznej i mediach	303	326	280	238	189	199
nauki o polityce i admi- -nistracji	794	750	723	497	460	413
nauki o zarządzaniu i jakości	1302	1426	1237	875	805	690
nauki prawne	1211	1378	1081	969	601	819
nauki socjologiczne	476	476	449	248	261	197
pedagogika	800	740	696	419	484	351
prawo kanoniczne	52	43	48	40	35	36
psychologia	415	424	369	221	203	164
stosunki międzynaro- -dowe	–	123	–	76	–	69
Dziedzina nauk ścisłych i przyrodniczych						
astronomia	112	113	111	68	81	56
biotechnologia	–	122	–	107	–	84
informatyka	219	238	210	156	146	124
matematyka	697	656	656	447	430	341
nauki biologiczne	1621	1648	1574	1037	964	756
nauki chemiczne	1348	1439	1329	926	909	758
nauki fizyczne	1253	1313	1213	783	777	550
nauki o Ziemi i środowisku	754	808	733	568	487	445
Dziedzina nauk teologicznych						
nauki biblijne	–	21	–	21	–	19

DYSCYPLINA	liczba osób uprawnio- nych do głosowania w 2019	liczba osób uprawnio- nych do głosowania w 2023	Liczba wyborców zweryfi- kowanych w 2019	Liczba wyborców zweryfi- kowanych w 2023	Liczba wyborców głosu- jących w 2019	Liczba wyborców głosu- jących w 2023
nauki teologiczne	403	357	374	303	246	244
Dziedzina nauk weterynaryjnych						
weterynaria	301	320	286	268	188	207
Dziedzina sztuki						
sztuki filmowe i te- atralne	185	171	154	128	85	87
sztuki muzyczne	892	984	601	703	307	504
sztuki plastyczne i kon- serwacja dzieł sztuki	1064	1100	875	656	441	385

Źródło: Biuro Rady Doskonałości Naukowej 2023.

Tabela 6. Liczba złożonych wniosków o przeprowadzenie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego

Dziedzina nauk humanistycznych						
Dyscyplina	2019	2020	2021	2022	2023	SUMA
archeologia	1	7	3	7	8	26
etnologia i antropologia kulturowa	0	0	0	0	1	1
filozofia	1	16	17	10	16	60
historia	0	8	30	20	27	85
językoznawstwo	2	12	18	21	16	69
literaturoznawstwo	2	20	22	16	30	90
nauki o kulturze i religii	1	9	17	12	14	53
nauki o sztuce	0	1	8	10	6	25
polonistyka	0	0	0	0	1	1
SUMA	7	73	115	96	119	410
Dziedzina nauk inżynieryjno-technicznych						
Dyscyplina	2019	2020	2021	2022	2023	SUMA
architektura i urbanistyka	0	5	6	6	13	30
automatyka, elektronika, elektrotechnika i techno- logie kosmiczne	0	11	26	23	41	101
informatyka techniczna i telekomunikacja	2	15	24	19	30	90
inżynieria bezpieczeństwa	0	0	0	0	0	0
inżynieria biomedyczna	0	2	8	8	14	32
inżynieria chemiczna	1	8	11	4	25	49
inżynieria lądowa, geodezja i transport	1	18	27	22	59	127
inżynieria materiałowa	1	12	17	19	40	89
inżynieria mechaniczna	3	13	33	28	74	151
inżynieria środowiska, górnictwo i energetyka	3	23	45	33	54	158
SUMA	11	107	197	162	350	827

Dziedzina nauk medycznych i nauk o zdrowiu						
Dyscyplina	2019	2020	2021	2022	2023	SUMA
biologia medyczna	0	0	0	0	2	2
nauki farmaceutyczne	0	24	27	25	47	123
nauki medyczne	21	173	200	192	331	917
nauki o kulturze fizycznej	1	6	13	16	29	65
nauki o zdrowiu	2	23	38	48	82	193
SUMA	24	226	278	281	491	1300
Dziedzina nauk rolniczych						
Dyscyplina	2019	2020	2021	2022	2023	SUMA
nauki leśne	1	8	2	8	13	32
rolnictwo i ogrodnictwo	0	20	29	12	47	108
technologia żywności i żywienia	1	6	10	18	28	63
zootechnika i rybactwo	3	16	12	11	18	60
weterynaria	1	14	6	11	0	32
SUMA	6	64	59	60	106	295
Dziedzina nauk społecznych						
Dyscyplina	2019	2020	2021	2022	2023	SUMA
ekonomia i finanse	1	20	39	27	38	125
geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna	0	5	3	5	10	23
nauki o bezpieczeństwie	0	7	11	16	18	52
nauki o komunikacji społecznej i mediach	0	7	9	6	4	26
nauki o polityce i administracji	2	10	21	9	26	68
nauki o zarządzaniu i jakości	1	21	38	22	34	116
nauki prawne	3	19	47	42	37	148
nauki socjologiczne	1	7	11	8	22	49
pedagogika	1	16	9	17	35	78
prawo kanoniczne	0	0	0	1	0	1
psychologia	0	15	10	13	24	62
stosunki międzynarodowe	0	0	0	0	1	1
SUMA	9	127	198	166	249	749
Dziedzina nauk ścisłych i przyrodniczych						
Dyscyplina	2019	2020	2021	2022	2023	SUMA
astronomia	0	3	6	0	11	20
biotechnologia	0	0	0	0	12	12
informatyka	0	6	3	1	4	14
matematyka	1	11	16	13	26	67
nauki biologiczne	3	45	46	68	128	290
nauki chemiczne	3	31	39	41	108	222
nauki fizyczne	3	28	43	27	75	176
nauki o Ziemi i środowisku	0	15	21	19	44	99
SUMA	10	139	174	169	408	900

Dziedzina nauk teologicznych						
Dyscyplina	2019	2020	2021	2022	2023	SUMA
nauki biblijne	0	0	0	0	1	1
nauki teologiczne	0	10	6	7	11	34
SUMA	0	10	6	7	12	35
Dziedzina sztuki						
Dyscyplina	2019	2020	2021	2022	2023	SUMA
sztuki filmowe i teatralne	0	3	3	6	11	23
sztuki muzyczne	3	15	30	32	44	124
sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki	3	13	21	20	56	113
SUMA	6	31	53	58	111	260
Dziedzina nauk o rodzinie						
Dyscyplina	2019	2020	2021	2022	2023	SUMA
nauki o rodzinie	0	0	0	0	0	0
SUMA	0	0	0	0	0	0
Dziedzina nauk weterynaryjnych						
Dyscyplina	2019	2020	2021	2022	2023	SUMA
nauki weterynaryjne	0	0	0	0	29	29
SUMA	0	0	0	0	29	29
SUMA	2019	2020	2021	2022	2023	SUMA
	73	777	1081	999	1875	4805

Źródło: Biuro Rady Doskonałości Naukowej.

Tabela 7. Liczba złożonych wniosków o przeprowadzenie postępowania w sprawie nadania tytułu profesora

Dziedzina nauk humanistycznych						
Dyscyplina	2019	2020	2021	2022	2023	SUMA
archeologia	0	3	3	2	3	11
etnologia i antropologia kulturowa	0	0	0	0	0	0
filozofia	1	7	3	7	10	28
historia	2	8	10	14	26	60
językoznawstwo	1	13	13	9	12	48
literaturoznawstwo	2	20	16	20	18	76
nauki o kulturze i religii	0	3	3	6	5	17
nauki o sztuce	0	5	3	7	12	27
polonistyka	0	0	0	0	1	1
SUMA	6	59	51	65	87	268
Dziedzina nauk inżyniersko-technicznych						
Dyscyplina	2019	2020	2021	2022	2023	SUMA
architektura i urbanistyka	1	0	1	5	7	14
automatyka, elektronika, elektrotechnika i technologie kosmiczne	0	11	12	9	24	56
informatyka techniczna i telekomunikacja	2	3	6	7	18	36

inżynieria bezpieczeństwa	0	0	0	0	0	0
inżynieria biomedyczna	0	1	3	9	5	18
inżynieria chemiczna	1	5	5	8	15	34
inżynieria lądowa, geodezja i transport	1	6	5	12	23	47
inżynieria materiałowa	1	6	9	13	15	44
inżynieria mechaniczna	3	10	7	10	30	60
inżynieria środowiska, górnictwo i energetyka	3	20	17	20	43	103
SUMA	12	62	65	93	180	412
Dziedzina nauk medycznych i nauk o zdrowiu						
Dyscyplina	2019	2020	2021	2022	2023	SUMA
biologia medyczna	0	0	0	0	13	13
nauki farmaceutyczne	1	7	13	18	30	69
nauki medyczne	19	78	103	135	164	499
nauki o kulturze fizycznej	0	11	3	15	18	47
nauki o zdrowiu	2	4	10	19	28	63
SUMA	22	100	129	187	253	691
Dziedzina nauk rolniczych						
Dyscyplina	2019	2020	2021	2022	2023	SUMA
nauki leśne	0	5	8	3	4	20
rolnictwo i ogrodnictwo	2	11	5	23	32	73
technologia żywności i żywienia	0	9	8	16	23	56
zootechnika i rybactwo	3	6	5	8	20	42
weterynaria	2	5	4	1	0	12
SUMA	7	36	30	51	79	203
Dziedzina nauk społecznych						
Dyscyplina	2019	2020	2021	2022	2023	SUMA
ekonomia i finanse	2	7	18	15	17	59
geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna	0	1	4	1	2	8
nauki o bezpieczeństwie	0	2	1	5	8	16
nauki o komunikacji społecznej i mediach	0	2	0	4	7	13
nauki o polityce i administracji	1	2	7	9	8	27
nauki o zarządzaniu i jakości	1	8	5	7	10	31
nauki prawne	0	10	13	27	23	73
nauki socjologiczne	0	1	4	3	4	12
pedagogika	1	0	3	5	12	21
prawo kanoniczne	0	2	0	1	2	5
psychologia	1	0	3	4	16	24
stosunki międzynarodowe	0	0	0	0	1	1
SUMA	6	35	58	81	110	290
Dziedzina nauk ścisłych i przyrodniczych						
Dyscyplina	2019	2020	2021	2022	2023	SUMA
astronomia	2	0	2	1	0	5
biotechnologia	0	0	0	0	7	7

informatyka	0	1	0	1	1	3
matematyka	4	6	6	7	12	35
nauki biologiczne	2	19	16	24	44	105
nauki chemiczne	1	15	20	32	39	107
nauki fizyczne	1	13	16	19	25	74
nauki o Ziemi i środowisku	4	11	7	20	18	60
SUMA	14	65	67	104	146	396
Dziedzina nauk teologicznych						
Dyscyplina	2019	2020	2021	2022	2023	SUMA
nauki biblijne	0	0	0	0	0	0
nauki teologiczne	1	7	10	10	8	36
SUMA	1	7	10	10	8	36
Dziedzina sztuki						
Dyscyplina	2019	2020	2021	2022	2023	SUMA
sztuki filmowe i teatralne	0	2	2	4	13	21
sztuki muzyczne	8	48	32	43	67	198
sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki	0	14	15	20	28	77
SUMA	8	64	49	67	108	296
Dziedzina nauk o rodzinie						
Dyscyplina	2019	2020	2021	2022	2023	SUMA
nauki o rodzinie	0	0	0	0	0	0
SUMA	0	0	0	0	0	0
Dziedzina nauk weterynaryjnych						
Dyscyplina	2019	2020	2021	2022	2023	SUMA
nauki weterynaryjne	0	0	0	0	9	9
SUMA	0	0	0	0	9	9
SUMA	2019	2020	2021	2022	2023	SUMA
	76	428	459	658	980	2601

Źródło: Biuro Rady Doskonałości Naukowej.

Możliwe warianty usytuowania nauk ekonomicznych w klasyfikacji dziedzin i dyscyplin naukowych

W opracowaniu Fiedora i Goryni [2023] została postawiona teza, że z punktu widzenia usytuowania nauk ekonomicznych w klasyfikacji dziedzin i dyscyplin naukowych warto byłoby rozważyć przeprowadzenie korekty. Podstawowym uzasadnieniem zmiany mogłaby być chęć ominięcia trudności przy zaliczaniu dorobku określonego kandydata do stopnia czy tytułu do poszczególnych dyscyplin, wyróżnionych w oficjalnie obowiązującej klasyfikacji oraz dążenie do w miarę wyrównanego obciążenia

pracą przedstawicieli (3 albo 5) reprezentujących poszczególne dyscypliny w zespołach RDN. Ruch korygujący mógłby obejmować trzy alternatywne posunięcia/warianty:

- stworzenie dyscypliny nauki ekonomiczne w ramach dziedziny nauk społecznych (w proporcji do liczby samodzielnych pracowników nauki w obrębie dziedziny/dyscyplin),
- zapewnienie proporcjonalnej reprezentacji obecnych dyscyplin w składzie RDN (przy spełnieniu warunku reprezentacji proporcjonalnej albo zmodyfikowanej reprezentacji proporcjonalnej),
- stworzenie odrębnej dziedziny (nauki ekonomiczne) z obecnymi dyscyplinami, a także z uwzględnieniem zasady reprezentacji proporcjonalnej albo zmodyfikowanej reprezentacji proporcjonalnej.

W dalszej części opracowania więcej uwagi poświęcono temu pierwszemu posunięciu. Odnosząc się tylko w skrócie do wariantu drugiego, należy podkreślić, że nie zmieniałyby on dzisiejszej sytuacji w dziedzinie określania granic dyscyplin, a zapewniłyby wyłącznie bardziej uzasadnioną merytorycznie reprezentację poszczególnych dyscyplin w relacji do liczby pracowników nauki prowadzących działalność w określonej dyscyplinie. Jeśli zaś chodzi o wariant trzeci, to oznaczałby on *de facto* przywrócenie sytuacji sprzed 2018 r., oczywiście z uwzględnieniem obecnie obowiązującej listy dyscyplin. Czyli dzisiejsza *quasi*-subdziedzina nauki ekonomiczne stałaby się odrębną dziedziną nauki, oczywiście z zachowaniem warunku reprezentacji proporcjonalnej albo zmodyfikowanej reprezentacji proporcjonalnej.

Postulat rozluźnienia ram klasyfikacyjnych w systemie organizacji nauki w Polsce

Niżej poświęcono nieco uwagi postulatowi rozluźnienia ram klasyfikacyjnych obowiązujących w systemie klasyfikacji dyscyplin w Polsce, w tym w szczególności ram dotyczących nauk ekonomicznych. Jeśli chodzi o sytuację ogólną odnoszącą się do całego systemu nauki w Polsce, to rozpatrzona winna zostać niżej zarysowana propozycja.

Propozycja 1. Oprócz obecnego systemu wyłaniania przedstawicieli dyscyplin do RDN należy rozważyć jeszcze co najmniej dwa rozwiązania:

- *ściśle proporcjonalna reprezentacja dyscyplin w relacji do liczby samodzielnych pracowników naukowych (SPN) działających w danej dyscyplinie,*
- *zwiększenie (ale nie na zasadach pełnej proporcjonalności) liczby przedstawicieli dyscyplin charakteryzujących się dużą liczbą SPN.*

Wydaje się, że jedną z szans rozwojowych nauk ekonomicznych mogłaby być częściowa rezygnacja ze sztywnego, skostniałego i petryfikującego przeszłe, historyczne schematy podziału na dziedziny i dyscypliny oraz towarzyszące temu wprowadzenie

elementu elastyczności przy jednoczesnej dbałości o przestrzeganie tożsamości nauk ekonomicznych [Fiedor, Gorynia, 2020c]. W szczególności chodziłoby o obniżenie stopnia szczegółowości obowiązującego podziału. Innymi słowy, delimitacja kategorii nauk ekonomicznych powinna być dokonywana w sposób dynamiczny i elastyczny na bazie ewolucyjnych ustaleń/uzgodnień z innymi dziedzinami i dyscyplinami wiedzy. Granice między naukami ekonomicznymi a innymi fragmentami wiedzy wydzielonymi w sposób formalny lub nieformalny nie powinny być sztywne. Bowiem to właśnie pola badawcze znajdujące się na peryferiach niektórych dziedzin i dyscyplin, a jednocześnie spokrewnione z innymi dziedzinami i dyscyplinami przedmiotem zainteresowań lub metodami badawczymi, są potencjalnie zarodkami przyszłych, niekonwencjonalnych, nowych pól poszukiwań, których eksploracja może generować postęp w nauce.

W związku z powyższym nasuwa się propozycja, że można tutaj zastosować *per analogia* rozumowanie, które stanowiło podłoże wyodrębnienia niezwykle szerokiej ze względu na przedmiot badań dyscypliny nauki medyczne. Nie wydaje się przy tym, aby poziom zróżnicowania problematyki badawczej w naukach medycznych był niższy, aniżeli byłoby to w wypadku połączenia trzech dyscyplin „ekonomicznych” w jedną pod nazwą nauki ekonomiczne. Jeśli bardzo zróżnicowane przecież specjalizacje medyczne mogą funkcjonować w ramach jednej dyscypliny, to na podobnej zasadzie wydaje się to dopuszczalne w przypadku specjalizacji ekonomicznych. Tak wyodrębnione nauki ekonomiczne byłyby drugą najliczniejszą dyscypliną, jeśli chodzi o liczbę SPN. Wydaje się, że dobrym, a wręcz niezbędnym rozwiązaniem towarzyszącym w takiej sytuacji byłoby wprowadzenie do Ustawy 2.0 wspomnianej już reguły, że poszczególne dyscypliny są reprezentowane w RDN na zasadzie proporcjonalności (można tutaj mówić o proporcjonalności w sensie dosłownym, ale możliwe są także inne warianty pośrednie) pomiędzy liczbą osób uprawnionych do głosowania i liczbą osób wybieranych do RDN. Sprzyjałoby to ponadto lepszej organizacji pracy i podwyższeniu sprawności postępowań awansowych prowadzonych w RDN.

Propozycji 1 powinno więc towarzyszyć zgłoszenie kolejnej propozycji, zamieszczonej niżej.

Propozycja 2 – znaczne rozdrobnienie dyscyplin „ekonomicznych” stwarza dylematy z zaliczeniem prac badawczych do określonych dyscyplin. Znaczenie tej kwestii nasila się, gdy problematyka badawcza ma charakter interdyscyplinarny. Rodzi to problem definiowania granic dyscyplin. Uniknięciu tego problemu mogłoby służyć połączenie dotychczasowych dyscyplin w jedną dyscyplinę wraz z zapewnieniem odpowiednio wysokiej reprezentacji zintegrowanej dyscypliny. Tutaj wzorzec mogłaby stanowić dyscyplina nauki medyczne w ramach dziedziny nauki medyczne i nauki o zdrowiu. Potencjalny problem interdyscyplinarności przy wyznaczaniu recenzentów można także rozwiązać w inny sposób poprzez losowanie recenzentów z koszyków odpowiadających dyscyplinom połączonym więzami interdyscyplinarności.

W zgodzie z powyższym można zaproponować rozważenie ewentualności, by w realiach polskiej klasyfikacji nauki obecne dyscypliny składające się na nauki

ekonomiczne stały się jedną dyscypliną pod nazwą nauki ekonomiczne. Przemawia za tym argument, że złożoność współczesnych gospodarek wymaga ujęcia w badaniach możliwie całościowego i kompleksowego, a szczegóły klasyfikacji dyscyplin nie mają wiele wspólnego z realizmem w badaniach naukowych oraz są zwyczajnie niezrozumiałe dla przedstawicieli praktyki gospodarczej. Proponuje się rozważenie następującego hipotetycznego przykładu tematu pracy naukowej (doktorskiej albo habilitacyjnej): *Zróżnicowanie przestrzenne zarządzania finansami projektów tworzenia innowacji produktowych*. Zgodnie z podejściem zdroworozsądkowym taka problematyka badawcza bez większych wątpliwości zasługuje na zaliczenie jej do nauk ekonomicznych. Jeśli będziemy jednak dążyć do przyporządkowania przykładowo przytoczonej problematyki do którejś z trzech dyscyplin tworzących *quasi*-subdziedzinę nauki ekonomiczne (co w obowiązujących regułach przeprowadzania postępowań awansowych jest konieczne), to napotkamy istotne trudności. Z praktycznego punktu widzenia wprowadzenie jednej dyscypliny nauki ekonomiczne byłoby istotnym ułatwieniem w procedowaniu tego rodzaju prac awansowych. Oczywiście niezbędne byłoby dochowanie zasad staranności przy doborze recenzentów pod kątem zbieżności ich kompetencji z problematyką procedowanej pracy awansowej w ramach szeroko zdefiniowanej dyscypliny nauki ekonomiczne. Ważną przeszkodą stojącą na drodze do akceptacji takiego rozwiązania jest przyjęta w Ustawie 2.0 zasada, że każda dyscyplina, niezależnie od liczby uprawiających ją naukowców, jest reprezentowana w RDN przez 3 (5) przedstawicieli. Zasada ta zresztą implikuje dalej idące trudności w organizacji pracy RDN, o których wspomniano już wcześniej.

Zakończenie

W zaprezentowanych wyżej rozważaniach wykazano, że obecne usytuowanie nauk ekonomicznych w systemie klasyfikacji i dyscyplin naukowych może budzić pewne wątpliwości. Usytuowanie to rodzi określone trudności z zaliczaniem prowadzonych badań do zakresów poszczególnych dość szczegółowo wyodrębnionych dyscyplin oraz z organizacją pracy „Trójek” reprezentujących poszczególne dyscypliny w ramach zespołów RDN.

Jeśli chodzi o system funkcjonowania awansów naukowych na poziomie RDN, to należy podkreślić, że nieproporcjonalna reprezentacja dyscyplin nauki w Radzie zaczyna ujawniać swoje dysfunkcjonalności. Co więcej, można zasadnie oczekiwać, że w przyszłości będą się prawdopodobnie nasilać konsekwencje tego niezbyt fortunego z organizacyjnego punktu widzenia rozwiązania [Gorynia, 2022]. Reprezentacje poszczególnych dyscyplin w RDN są bowiem w zasadzie identyczne co do liczebności – każda z dyscyplin ma 3 (wyjątkowo 5) przedstawicieli niezależnie od liczby osób uprawiających daną dyscyplinę. Natomiast liczbowo rzecz ujmując, baza, z której

pochoǳą przedstawiciele poszczególnych dyscyplin, jest bardzo różna. Przywołane i rozpatrzone argumenty wydają się więc wskazywać na zasadność refleksji nad utworzeniem dyscypliny nauki ekonomiczne.

Na uwagę i poważne rozpatrzenie zasługuje więc postulat, by reprezentacja dyscyplin w RDN była proporcjonalna (w sensie dosłownym albo uproszczonym) zgodnie z regułą, że większa baza SPN powinna mieć przełożenie na większą liczbę reprezentantów zasiadających w RDN. Jeśli warunek proporcjonalności zostałby w jednym z wariantów spełniony, to być może zasadne stałoby się wyodrębnienie dyscypliny o nazwie nauki ekonomiczne (mogłyby ją tworzyć łącznie dzisiejsze dyscypliny: ekonomia i finanse, nauki o zarządzaniu i jakości, a także geografia społeczno-gospodarcza i gospodarka przestrzenna). Gdyby udało się w tej sprawie uzyskać konsens, to wtedy procedowanie wniosków awansowych w ramach RDN mogłoby zyskać na jakości w tym tego słowa znaczeniu, że można by poświęcić więcej uwagi na prowadzenie tych spraw w ramach większej liczby osób reprezentujących daną dyscyplinę, charakteryzującą się ponad przeciętnie liczną bazą SPN. Ewentualną korzyścią z takiego rozwiązania byłoby uniknięcie czasami trudnych, ale *de facto* jałowych dyskusji na temat przynależności dorobku kandydata do określonej dyscypliny. W ten sposób uniknięto by także sytuacji, w której znalazły się obecnie nauki medyczne, gdzie 3 przedstawiciele tych nauk zajmuje się całą populacją medyków w Polsce.

Biorąc pod uwagę wskazane w tym opracowaniu warunki ograniczające jako drugie potencjalne rozwiązanie (obok wspomnianej już propozycji utworzenia dyscypliny nauki ekonomiczne) wyłania się ewentualność wyodrębnienia nauk ekonomicznych jako samodzielnej dziedziny nauki.

Literatura

- Cherrier B., 2017, *Classifying Economics: A History of the JEL Codes*. „Journal of Economic Literature” nr 55(2).
- Fiedor B., 2014, *Stan nauk ekonomicznych w Polsce w świetle wyników badania ankietowego*. Polska Akademia Nauk, Komitet Nauk Ekonomicznych, Warszawa (maszynopis).
- Fiedor B., Gorynia M., 2020a, *O silnych i słabych stronach współczesnych nauk ekonomicznych*, „Ekonomista” nr 2: 151–166.
- Fiedor B., Gorynia M., 2020b, *O silnych i słabych stronach współczesnych nauk ekonomicznych*, [w:] Fiedor B., Gorynia M., Mączyńska E. (red.), *Nauki ekonomiczne i wyzwania współczesności. Fundamentalne problemy w teorii i praktyce*. Wydawnictwo PTE, Warszawa.
- Fiedor B., Gorynia M., 2020c, *Współczesne nauki ekonomiczne – szanse i zagrożenia*, [w:] Rutkowska-Tomaszewska E., Kwaśnicki W. (red.), *Ekonomia jako dyscyplina naukowa i kierunek kształcenia. Aktualne trendy i pożąpane kierunki zmian*. Difin, Warszawa.

- Fiedor B., Gorynia M., 2023, *Spoleczna sprawczość i użyteczność nauk ekonomicznych w kontekście klasyfikacji dziedzin i dyscyplin naukowych*, [w:] Fiedor B., Gorynia M., Szablewski A. (red.), *Ewolucja nauk ekonomicznych II: Ekonomia a pandemia COVID-19 – potrzeba bieżących dostosowań czy zmiany paradygmatu?* Wydawnictwo Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego, Warszawa: 19–36.
- Gorynia M., 2018, *Współczesne nauki ekonomiczne – tożsamość, ewolucja, klasyfikacje*, „Ekonomista” nr 5: 497–522.
- Gorynia M., 2019, *Współczesne nauki ekonomiczne: tożsamość, ewolucja, klasyfikacje*, [w:] Gorynia M. (red.), *Ewolucja nauk ekonomicznych. Jedność a różnorodność, relacje do innych nauk, problemy klasyfikacyjne*. PAN, Warszawa.
- Gorynia M., 2021, *Przedsiębiorstwo w biznesie międzynarodowym. Aspekty ekonomiczne, finansowe i menedżerskie*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Gorynia M., 2022, *Zapewnienie jakości kształcenia – publikacje naukowe – awanse naukowe*. „Biuletyn PTE” nr 1(96): 65–68.